

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алгазина Н.Н. Формирование орфографических навыков. – М.: Просвещение, 1987.
2. Бартенева Л. Мовленнева готовність семирічок із НЗНМ до засвоєння норм правопису // Дефектологія. – 2000.- № 1. – с. 34 - 38.
3. Богоявленский Д.Б. Психология усвоения орфографии. – М.: Просвещение, 1966.
4. Корнев А.Н. Нарушения чтения и письма у детей. – СПб.:Речь, 2003.
5. Левина Р.Е. О генезисе орфографических затруднений у детей // Тезисы докладов на I съезде Общества психологов, - М., 1959.
6. Прищепова И.В. К вопросу о дизорфографии у учеников младших классов общеобразовательной школы, имеющих нарушения речи // сб. Патология речи: история, изучение, диагностика, преодоление. – СПб, 1992. – с. 124 – 141.
7. Рождественский Н.С. Обучение орфографии в начальной школе: Пособие для учителей. – М.: Учпедгиз, 1960. – 293 с.
8. Тарасун В.В. Причины неуспеваемости по русскому языку учащихся младших классов, имеющих тяжелые нарушения речи // Дефектология, - 1983. - № 3 – с. 27 – 35.
9. Чередніченко Н.В. Вироблення орфографічної пильності в учнів із важкими вадами мовлення // Дефектологія. – 1999. - № 2. – с. 21 - 24.

УДК: 376.36-053.4:811.161.2'367

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Швальюк Т.М.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті визначено основні завдання означеної проблеми, висвітлено науково-методично обґрунтовану поетапну методичку дослідження стану сформованості складносурядних, складнопірядних багатокomпонентних речень, складних синтаксичних конструкцій із різними видами зв'язку у дітей старшого дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення. Подана система експериментальних завдань. Проаналізовано і узагальнено результати констатувального експерименту.

The article is devoted to fundamental tasks of this problem; light up to scientific methodical substantiated methods of forming the complex multicomponent sentences and compound multicomponent sentences, the complex syntactical constructions of preschool age children with heavy speech infringements. In the article are describe the system of experimental tasks. The article has analyzed and generalized results of establishing experiment.

Ключові слова: тяжкі порушення мовлення, складносурядні, складнопірядні багатокomпонентні речення, складні синтаксичні конструкції.

Key words: hard speech infringements, complex multicomponent sentence, compound multicomponent sentence, the complex syntactical construction.

Однією з основних задач корекційного навчання дітей дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення (надалі ТПМ) є своєчасне оволодіння правильним мовленням, яке має першочергове значення для формування повноцінної особистості дитини для успішного навчання її в школі і для подальшої трудової діяльності.

А.М.Богуш, П.П.Блонський, Г.М.Ляміна, Д.Ніколенко, Ф.О.Сохін Є.І.Тихеева, А.В.Яструбова та інші відмічають, що навчання в початкових класах потребує значного напруження мислительної діяльності та розвитку мовлення. Розуміння завдань, відшукування способів їх виконання, володіння основними розумовими діями й операціями – порівнянням, аналізом й синтезом, абстрагуванням і узагальненням, конкретизацією – обов'язкові умови засвоєння знань. Ці якості формуються в тісному зв'язку з розвитком мови і мовлення, особливо внутрішнього. Тому слід дбати про збагачення словника дитини, про формування граматичної сторони мовлення, привчати її будувати речення різного типу, міркувати, робити умовиводи на основі фактів, зосереджуватися на власній розумовій діяльності.

Щоб зрозуміти, як відбувається поетапне формування речень різного типу, складних синтаксичних конструкцій із різними видами зв'язку, складних багатокомпонентних речень у старших дошкільників із ТПМ нами була проаналізована теоретично-методична спеціальна література з проблеми вивчення мовленнєвого розвитку дітей із порушеннями мовлення і було визначено, що значна кількість досліджень спрямована на вивчення стану сформованості фонетичної, лексичної, лексико-граматичної сторони мовлення дітей середнього та старшого дошкільного віку, представлені відповідні спеціальні методики з формування всіх сторін мовлення, і мало приділяється уваги дослідженням спрямованих на вивчення стану синтаксичної сторони мовлення у даній категорії дітей, і зокрема складних синтаксичних конструкцій. Хочемо відмітити те, що в спеціальній літературі розглядається переважно робота з формування простого; простого поширеного другорядними та однорідними членами речення, а також робота над деякими видами складносурядних, складнопідрядних елементарних речень. Це і обумовило вибір теми нашого дослідження.

Для того щоб краще сформулювати у дітей вміння будувати складні багатокомпонентні речення, складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку, та розробити ефективні методи формування знань, вмінь та навичок з цього виду діяльності, метою нашого констатувального дослідження було: виявлення особливостей складнопідрядних (елементарних, простих), складносурядних (неелементарних, ускладнених), складнопідрядних багатокомпонентних речень (неелементарних, ускладнених) та складних синтаксичних конструкцій із різними видами зв'язку у дітей старшого дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення і особливостей використання цих конструкцій дітьми в самостійному мовленні, що обумовила виконання таких завдань:

1. Аналіз (вивчення) складу груп для дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ з метою розподілу їх за клінічними заключеннями.

2. Вивчення розуміння дитиною смислових зв'язків між словами у реченні, відношень синтаксичних значень, вміння структурувати ситуацію, виокремлювати в ній окремі семантичні одиниці: складносурядні багатокомпонентні речення, складнопідрядні багатокомпонентні речення, складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку.

3. Вивчення особливостей використання складнопідрядних елементарних, складносурядних багатокомпонентних, складнопідрядних простих, складнопідрядних багатокомпонентних речень, складних синтаксичних конструкцій з різними видами зв'язку дітьми в самостійному мовленні:

Зміст констатувального експерименту складався з трьох етапів дослідження, які включали в свою структуру проєктивні методики дослідження складу груп для дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення (надалі ЗНМ) з метою розподілу їх за клінічними заключеннями, стану сформованості складних синтаксичних конструкцій на рівні імпресивного та експресивного мовлення.

Відповідно до загальної типології складного багатокомпонентного речення, складних синтаксичних конструкцій з різними видами зв'язку, яка здійснюється на формально-синтаксичній основі, з урахуванням диференціації типів речень, яка здійснюється на семантико-синтаксичній основі (семантики сполучників, сполучних слів, предикативних частин), ми розробили завдання методики констатувального дослідження. Кожний етап дослідження включав декілька завдань, які мали речення різного типу, ті, які дитина спроможна зрозуміти, відтворити, побудувати, відповідно свого віку та знань, чітку інструкцію щодо виконання завдання, матеріал для обстеження, види допомоги, критерії оцінювання та аналізу результатів дитячих відповідей. На кожну дитину під час обстеження витрачалась 1 година. Цей час поділявся на 4 індивідуальних заняття з кожною дитиною, тривалістю 15 хвилин. Специфіка використання методів під час обстеження стану сформованості складних синтаксичних конструкцій полягала в застосуванні індивідуального підходу з урахуванням особистісних особливостей дитини, створенні різноманітних ситуацій мовленнєвого спілкування, здійсненні як пасивного так і активного спостереження за мовленням дитини. Висловлювання дітей аналізувались зі сторони їх обсягу, змістовності і повноти, лексичної, синтаксичної структури. Майже всі вибрані нами критерії є загальноприйнятими показниками визначення рівня розвитку складних синтаксичних конструкцій (М.М.Алексєєва, А.Г.Арушанова, А.М.Богуш, А.Н.Гвоздєв, Н.С.Жукова, О.І.Лазаренко, Є.Ф.Соботович, Л.І.Трофименко, Г.Р.Шашкіна, В.І.Ядешко, А.В.Яструбова, Б.І.Яшина).

Отримані матеріали піддавались кількісному і якісному аналізу.

Дозована допомога експериментатора, під час виконання завдань методики включала два або три (в залежності від типу завдання) послідовних етапи – кожний наступний етап містив усе більшу допомогу дитині, враховуючи складність і характер виконання експериментального завдання.

Експериментальна робота проводилась упродовж 2009-2010 р. під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента І.С.Марченко. В констатувальному експерименті взяли участь 120 дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня, які відвідують логопедичні групи ДНЗ № 576, 250 м. Києва, №80 м. Луганська та 30 дітей старшого дошкільного віку з нормальним мовленнєвим розвитком (надалі НМР), які відвідують ШДС «Зодіак» № 6, м. Києва.

На першому етапі дослідження – ми аналізували склад груп для дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ з метою розподілу їх на підгрупи за клінічними заключеннями. З цією метою ми виконали вивчення та аналіз:

- міжнародної статистичної класифікації хвороб і проблем, пов'язаних із здоров'ям, десятого перегляду (надалі МКХ-10).
- заключень психолого-медико-педагогічної консультації (надалі ПМПК);
- анамнестичних даних, психічного, психологічного розвитку дітей;
- індивідуальних мовленнєвих карток;

Другий етап дослідження - спрямований на розуміння дитиною складносурядних та складнопідрядних багатокомпонентних (неелементарних, ускладнених) речень; складних синтаксичних конструкцій із різними видами зв'язку, розуміння смислових зв'язків між словами у реченні і включав в себе п'ять завдань, в які входило по два - чотири речення різного виду.

Завдання 1. Мета: вивчити вміння дітей розуміти складносурядні багатокомпонентні (неелементарні) речення: а) з єднальними; б) з єднально-зіставними «протиставними»; в) протиставно-єднальними сполучниками.

а) *Складносурядні речення з єднальними сполучниками «і...,і...»,* в яких може виражатися одночасність, послідовність дій, подій, явищ, станів або причинно – наслідкова залежність між діями, подіями, явищами, станами.

б) *Складносурядні речення з єднально-зіставними сполучниками «і...,а, і...,але»,* являють собою тісну структурно-семантичну єдність, компоненти якої не можуть бути розірвані на зовнішньому рівні членування.

в) *Складносурядні речення з протиставно-єднальними сполучниками «а...,і, але...,і».* В реченнях цього різновиду зовнішній рівень членування проходить на межі зіставлення чи протиставлення. Це цілком закономірно, оскільки зіставно-протиставні складносурядні речення являють собою замкнуті структури. У таких структурах перше речення просте, а друге складне, між компонентами якого існують внутрішні причиново-наслідкові відношення.

Завдання 2. Мета: вивчити вміння дітей розуміти складнопідрядні багатокомпонентні речення з послідовною підрядністю. Це такі конструкції, у яких лише перша підрядна частина перебуває в прямому, безпосередньому зв'язку з абсолютно незалежною у синтаксичному плані головною частиною, а кожне наступне підрядне синтаксично залежить від попереднього.

Завдання 3. Мета: вивчити вміння дітей розуміти складнопідрядні багатокомпонентні речення з однорідною супідрядністю. Це такі конструкції, в яких усі підрядні частини однаково пояснюють головну частину в цілому або якийсь один член головної частини. Такі підрядні завжди виконують однакову синтаксичну функцію, тобто є підрядними одного виду. У таких реченнях найчастіше першим іде головне, за ним – блок підрядних.

Завдання 4. Мета: вивчити вміння дітей розуміти складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку: а) з сурядним безсполучниковим, б) з підрядним безсполучниковим.

Завдання 5: Мета: вивчити вміння дітей розуміти складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку: а) з сурядним і підрядним, б) з підрядним і сурядним зв'язками.

а) *З сурядним і підрядним зв'язком* (конструкції, які становлять найчисельнішу групу сполучникових багатокомпонентних речень у сучасній українській мові. Такі речення завжди багатокомпонентні, бо для реалізації сурядного і підрядного зв'язку необхідно не менше трьох предикативних частин. Трикомпонентні речення складаються з двох частин, у яких завжди поєднується просте і складнопідрядне речення. Цю модель становлять речення з провідним сурядним і допоміжним підрядним зв'язками:

б) *З підрядним і сурядним зв'язком* (у цих багатокомпонентних конструкціях одне підрядне залежить від кількох (переважно двох) головних речень, тобто воно виконує розширену функцію).

Третій етап дослідження - був спрямований на визначення особливостей використання дітьми старшого дошкільного віку в самостійному мовленні складнопідрядних (елементарних), складносурядних, складнопідрядних багатокомпонентних (неелементарних, ускладнених) речень; складних синтаксичних конструкцій з різними видами зв'язку (неелементарних, ускладнених), які характеризуються обсягом, лексико-граматичною та синтаксичною впорядкованістю, усвідомленням інтонаційних та смислових властивостей, вмінням будувати речення за сюжетними малюнками, діями та навідним питанням. Під час виконання другого завдання ми зробили заміну складнопідрядних багатокомпонентних речень з послідовною підрядністю на складнопідрядні елементарні речення причини з огляду на те, що ці конструкції є більш глибокими і потребують попереднє формування навичок у дітей в їхній побудові. Третій етап дослідження складався з п'яти завдань, в які входило по два - чотири питання. Під час виконання всіх завдань ми вимагали від дитини давати повну відповідь на поставлене питання.

Завдання 1. Мета: вивчити вміння дітей будувати складносурядні багатокомпонентні (неелементарні) речення: а) з єднальними сполучниками «і...,і...»; єднально-зіставними «протиставними» сполучниками «і...,а»;

протиставно-єднальними сполучниками «а...і», «але...і».

Завдання 2. Мета: вивчити вміння дітей будувати складнопідрядні прості речення причини, сформованість розумових дій на наочно-образному рівні, вміння застосовувати логічне міркування стосовно причинно-наслідкових подій.

Завдання 3. Мета: вивчити вміння дітей будувати складнопідрядні багатокomпонентні речення з однорідною супідрядністю.

Завдання 4. Мета: вивчити вміння дітей будувати складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку: а) з сурядним і безсполучниковим, б) з безсполучниковим і підрядним.

Завдання 5: Мета: вивчити вміння дітей будувати складні синтаксичні конструкції з сурядним і підрядним зв'язком.

На основі представленої експериментальної методики нами були розроблені оцінні критерії та загальні рівні виконання завдань методики констатувального дослідження.

Аналіз результатів проведеного експериментального дослідження показав такі кількісні показники:

Вивчення та аналіз складу 14 груп для дітей старшого віку з ЗНМ, в яких середня кількість дітей, що навчаються, склала 12 дітей у групі, ми на підставі 168 заключень ПМПК, заключень лікарів-психіатрів, неврологів, анамнестичних даних цих дітей, здійснили відбір 120 дітей (71,4% від 168 дітей), які мають ЗНМ III рівня, та розподілили їх на підгрупи за клінічними заключеннями: із ЗНМ III рівня (неускладнений варіант ЗНМ) нез'ясованого патогенезу - 32 дитини (26,7% від 120 дітей), із ЗНМ III рівня. Дизартрія - 73 дитини (60,8% від 120 дітей); Моторна алалія. ЗНМ III рівня - 15 дітей (12,5% від 120 дітей). Решта 48 дітей (28,6% від 168 дітей) мали заключення ЗНМ II, II-III рівнів.

Таким чином, результати першого етапу констатувального експерименту показали, що основним контингентом груп для дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ - є діти, які мають третій рівень недорозвинення мовлення. Основну групу дітей за клінічними заключеннями складають діти з дизартрією (стерта форма дизартрії, псевдобульбарна, кіркова форми дизартрії) та діти з ЗНМ (неускладнений варіант) нез'ясованого патогенезу. Мовлення цих дітей характеризується недостатньою сформованістю лексико-граматичної сторони мовлення і передбачає подальше практичне засвоєння лексичних і граматичних засобів мови, особливо з її синтаксичної сторони.

Порівняльні дані загальних рівнів стану сформованості у дітей складних синтаксичних конструкцій за двома етапами дослідження

Категорія дітей	Рівні та кількісні показники (%)							
	Високий рівень		I рівень (достатній)		II рівень (середній)		III рівень (низький)	
	кіл-ть	%	кіл-ть	%	кіл-ть	%	кіл-ть	%
Діти з дизартрією (73 дитини)	3	4,1	69	94,5	1	1,4	—	—
Діти з моторною алалією (15 дитини)	—	—	4	26,7	11	73,3	—	—
Діти з ЗНМ III рівня нез'ясованого патогенезу (32 дитини)	14	43,7	18	56,3	—	—	—	—
Діти із НМР старшого дошкільного віку (30 дітей)	25	83,3	5	16,7	—	—	—	—

Ці дані свідчать про те, що як діти старшого віку з НМР, так і діти з ЗНМ III рівня (неускладнений варіант) нез'ясованого патогенезу, діти з дизартрією та діти з моторною алалією мають труднощі під час побудови складних синтаксичних конструкцій із різними видами зв'язку, складних багатокomпонентних речень, порівняно з їх розумінням. Але у цих чотирьох груп дітей показники носять різний кількісний та якісний характер.

Якісні показники виконання завдань вказують на те, що діти старшого віку з НМР роблять лише незначні помилки граматичного і синтаксичного характеру, а діти з ТПМ допускають помилки різнопланового характеру, як зі сторони лексико-граматичної будови мови, так і синтаксичної, структурної.

Діти з НМР розуміють смисл речень з першого пред'явлення, намагаються дати відповіді на питання повним поширеним реченням, підкріплюючи доказовість відповіді невербальними засобами спілкування (жестами, мімікою). Цікавляться тим, що їм було не зрозумілим, задають питання експериментатору. Під час самостійної побудови речень розуміють зміст сюжетного малюнка, виділяють головні, і другорядні сюжетні лінії, що свідчить про високий ступінь застосування логічного міркування, правильно встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, та відображують їх під час побудови зв'язного висловлювання, широко застосовують набуті знання в мовній ситуації, тобто вміють розмірковувати. Помилки, які зустрічались під час побудови речень це неправильне вживання сполучників сурядності та підрядності, пропуск другорядних членів речення, неправильне вживання однини та множини дієслів, іменників. Хочемо також відмітити, що діти, які допускали помилки могли їх самостійно почути і виправити, це свідчить про вміння дітей здійснювати контроль за виконанням завдань. Діти, які допустили багато помилок під час дослідження мали порушення мовленнєвого розвитку.

Діти з ЗНМ III рівня нез'ясованого патогенезу добре розуміють складні синтаксичні конструкції, складні багатокомпонентні речення, вміють розуміти смисл складного багатокомпонентного речення, підбирати відповідно до змісту речення малюнок, відповідати на питання повним реченням, але все ж таки мають труднощі в розумінні складних багатокомпонентних речень з послідовною підрядністю, складних синтаксичних конструкцій з підрядним і сурядним зв'язком, що свідчить про недостатній рівень вміння здійснювати граматичну трансформацію, декодування речення в ядерну конструкцію і перекодування її в поверхневу розгорнуту структуру. Не до кінця розуміють смислові зв'язки між словами у реченні, між декількома мовними ситуаціями. Слід зазначити, що діти менше допускали помилки при побудові складносурядних багатокомпонентних речень, складних синтаксичних конструкцій з різними видами зв'язку, ніж під час побудови складнопідрядних багатокомпонентних речень. Помилки, які зустрічались під час побудови складносурядних багатокомпонентних речень, це: пропуски сполучників сурядності, заміна єдналих сполучників протиставними і навпаки, пропуски головних та другорядних членів речення, невлучне вживання дієслів щодо зображеної ситуації, помилки граматичного характеру: вживання однини замість множини іменника і навпаки, дієслова і навпаки, неправильний вибір слів за лексичним значенням. (Н-д: Хлопчик читаєт (книжку), хлопчик смотлит (книжку), а дівчинка малює. *Медведи* уклали мед, а пчілки увиділи *медведика* і начали *колоть*, і пчілки *расстроились*). Помилки, які діти допускали під час побудови складнопідрядних простих та багатокомпонентних речень, це неправильне вживання сполучників підрядності або їх заміна, пропуск головних та другорядних членів речення, помилки під час словформи, невлучне вживання прийменників. Діти мають труднощі під час встановлення причинно-наслідкових зв'язків між предметами, діями, явищами, зображеними на сюжетному малюнку, відволікаються на другорядні лінії сюжету, не бачать головного, що призводить до неправильної побудови зв'язного висловлювання. Не вміють в повній мірі застосовувати набуті знання для побудови речення. (Н-д: Дівочка дала (собаці) хлебушек тому, *щоб* собачка не кусалась. (*що* собака голодний). Весною, далеко-далеко на поле, где пасуться коровы, девочки решили прийти и сделать веночки. Стол надо, *щоб* туда всякие вещи слаживать, *щоб* заниматься *на* нем, а стул, *щоб* сидеть.).

Діти з дизартрією під час розуміння складних синтаксичних конструкцій, складних багатокомпонентних речень, найбільшу кількість помилок зробили в завданнях, які вимагали від дитини дати відповіді на питання без опори на малюнок, що говорить про дещо низький рівень вміння виконувати трансформацію та декодування конструкцій в більш зрозумілі, оперувати вербальною інформацією. Відповіді на питання дають простим реченням, або словосполученням. Вміють будувати складносурядні багатокомпонентні речення, складні синтаксичні конструкції, і відчувають труднощі під час побудови складнопідрядних як простих, так і багатокомпонентних речень. Під час побудови речень з опорою на сюжетні малюнки діти відволікаються на другорядні сюжетні лінії, не можуть відразу визначити головне. Відповідь дають повільно, намагаючись правильно вимовити звуки, проговорити слова та граматично, структурно, синтаксично правильно оформити своє висловлювання. Внаслідок цього відбувається пропуск як головних так і другорядних членів речення, неправильне вживання прийменників та сполучників, які мають синтаксичне значення для розуміння і встановленні зв'язків між словами та частинами складного речення, помилки в послідовності слів у реченні, тому в дітей страждає плавність викладу думки, її незрозумілість з боку сприймаючого. Діти мають труднощі в підборі слів з більш влучним лексичним значенням, що свідчить про дещо обмежений словник цих дітей. (Н-д: Мальчик смотлит книжку, а мальчик писет книжку, і дівчинка читає книжку. Дівчинка писет *на* книжке, дівочка *исует* ... книжку, а хлопчик дивиться книжку. Медведь начала спит в белогее, потому он хочет поспать, і медведи хочут поспать, і елки стоят.)

Діти з моторною алалією показали низький рівень розуміння складних синтаксичних конструкцій,

складних багатокомпонентних речень у завданнях, де треба було дати відповіді на питання за змістом речення, що свідчить про несформованість у цих дітей вміння декодувати та робити трансформацію цих видів речень. В тих випадках, коли діти розуміли смисл речення, відповіді на питання вони давали одним словом або реченням з неправильним порядком слів. Діти часто використовують для пояснення смислу речення невербальні засоби спілкування, що свідчить про порушення побудови програми мовленнєвого висловлювання, а саме моторну її реалізацію. Під час побудови складних синтаксичних конструкцій, складнопідрядних простих і багатокомпонентних речень їм було важко пов'язати дві або три частини складнопідрядного речення, через те що вони не могли в повній мірі зрозуміти відношення між головним реченням і підрядним, встановити між ними як синтаксичний так і граматичний зв'язок, не використовували при цьому відповідний сполучник підрядності. Під час самостійної побудови речень на перший план виступає грубе порушення звукової, складової, лексико-граматичної, синтаксичної сторони мовлення. Тому страждає, як структурна, так і в більшій мірі семантична сторона речення. Словниковий запас обмежений, діти часто використовують слова не за лексичним значенням. Відмічається велика кількість помилок граматичного характеру: під час відмінювання іменників за родами, відмінками, у вживанні дієслів минулого і теперішнього часу, в однині і множині, у префіксальному словотворенні, при узгодженні іменників з прикметниками у роді і числі, неправильне вживання займенників, сполучників, прийменників. (Н-д: Девочка поливает, а эта девочка (жест) чистит, а мацик копает. Солныско настало, и дождь посол, и цветоцек ласкльвяся. Покусать, игаться, потом послы. Миска посол мед кусать, а пцелы ай-ай-ай, и пцелы покусали миску.)

Таким чином, спостереження за усьм мовленням дітей старшого дошкільного віку показують недосконалість його синтаксичної будови, низький рівень сформованості таких ключових понять, як «слово» та «речення». Діти відчувають труднощі щодо правильного вживання складних синтаксичних конструкцій в меншій мірі, складних багатокомпонентних речень в більшій. Допускають помилки у вираженні граматичних відношень, що регулюють норми координації підмета й присудка; помилки в оформленні висловлювання з граматичним значенням додаткових відношень; помилки, пов'язані з порушенням граматичних норм вираження відношень між словами. У дітей із НМР та дітей із ЗНМ III рівня нез'ясованого генезу відмічаються незначні помилки семантико-синтаксичного характеру, у дітей з дизартрією та моторною алалією наявні порушення під час побудови речень, як зі сторони формально-синтаксичного, так і семантико-синтаксичного аспектів речення.

Отже, у дітей старшого дошкільного віку із ТПМ недостатньо сформовані: готовність до сприймання інформації, недостатнє усвідомлення мети завдання, цілеспрямованої діяльності, вміння утримувати смисл мовленнєвої інструкції і контролювати свої дії, здатність довільно керувати своїми діями, вміння самостійно виконувати завдання за зразком. В основі, простих поширених і складних синтаксичних конструкцій лежить недостатній рівень розвитку лексико-граматичної, синтаксичної сторони мовлення відповідно до норми, несформованість семантичних полів; малий обсяг оперативної пам'яті; труднощі в актуалізації словника; недостатнє розуміння логічних зв'язків, недосконалість пізнавальної сфери, що виникає як вторинне виявлення у структурі дефекту дітей старшого віку із ТПМ, і вказують на необхідність проведення спеціального диференційованого навчання дітей вмінню будувати складні синтаксичні конструкції різних видів, з урахуванням клінічного заключення дитини. Це свідчить про низький рівень розвитку у дітей із ТПМ мовного чуття, який в своїй основі має недостатню здатність цих дітей логічно міркувати на рівні мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А.М.Богуш. – К.: Вища шк., 2007. – 542 с.: іл.
2. І.С.Марченко. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія). – 1-видання. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 288 с.
3. Подготовка детей к школе в детском саду. Под ред. Ф.А.Сохина, Т.В.Тарунтаевой. М., «Педагогика», 1977.
4. Соботович Е.Ф. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. – К., 1998. – 127 с.
5. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: підручник./ К.Ф.Шульжук. – 2-ге вид., доп. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 408 с. (Серія «Альма-матер»).